

Отримано: 12 листопада 2021 р.

Прорецензовано: 2 грудня 2021 р.

Прийнято до друку: 3 грудня 2021 р.

e-mail: mariia.v.stasiv@lpnu.ua

DOI: 10.25264/2519-2558-2021-12(80)-39-42

Стасів М. В. Прагматика з'ясувального висловлення-експресиву з опором предикатом розумової діяльності людини в англійській мові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 12(80). С. 39–42.

УДК: 811.111'27-028.46

**Стасів Марія Василівна,**

кандидат філологічних наук,

Національний університет «Львівська політехніка»

## ПРАГМАТИКА З'ЯСУВАЛЬНОГО ВИСЛОВЛЕННЯ-ЕКСПРЕСИВУ З ОПОРОМ ПРЕДИКАТОМ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядається комунікативно-прагматична організація мовленнєвих актів експресивного типу, які вербалізуються на семантичному рівні мовленнєвого вираження в межах з'ясувальних висловлень сучасної англійської мови. Дослідження ґрунтується на ретельному аналізі наукових розвідок, проведених у різні періоди, з питань таксономії експресивних мовленнєвих актів з'ясувального типу. В центрі запропонованого дослідження покладено типологію ілюкутивних актів американського філософа, лінгвопрагматика Дж. Р. Серля. З'ясувальні висловлення-експресиви проаналізовано на основі комплексного підходу із застосуванням валентно-колігаційного, трансформаційного, компонентного, валентно-колігаційного та інтеннт-аналізу. Ілюстративний матеріал відібрано з текстів Британського національного корпусу. В дослідженні подано визначення з'ясувального висловлення-експресиву, розкрито ключову роль ілюкутивного предиката розумової діяльності людини у головній частині цих висловлень-актів при формуванні їхньої комунікативно-прагматичної структури, виділено комунікативно-прагматичні підтипи експресивно забарвлених з'ясувальних висловлень, актуалізованих в експресивних мовленнєвих актах з'ясувального типу. Результати дослідження доводять, що опором ілюкутивні предикати людської розумової діяльності є частотними при побудові з'ясувальних висловлень-експресивів, якими послуговуються комуніканти в ситуації комунікативної взаємодії. Перспективою дослідження є проведення порівняльного мікроаналізу комунікативно-прагматичної структури та організації з'ясувального висловлення-експресиву на матеріалі різних мов.

**Ключові слова:** комунікативно-прагматична організація, з'ясувальне висловлення-експресив, опором ілюкутивний предикат, комунікативно-прагматичний підтип.

**Mariia Stasiv,**PhD, Associate Professor at Applied Linguistics Department,  
Lviv Polytechnic National University

## PRAGMATICS OF ELUCIDATIVE UTTERANCE-EXPRESSIVE WITH THE KEY PREDICATE OF HUMAN MENTAL ACTIVITY IN ENGLISH

The paper considers the communicative-and-pragmatic organization of speech acts of the expressive type, which are verbalized at the semantic level of speech expression within the elucidative utterances of modern English. The research is based on a thorough analysis of scientific studies conducted in different periods on the taxonomy of expressive speech acts of the elucidative type. At the heart of the proposed research, there is the typology of illocutionary acts by American philosopher, lingvo-pragmatist J. R. Searle. The elucidative utterances-expressives have been analysed on the basis of an integrated approach with the application of valency-and-colligational, transformational, componential, valency-and-colligational and intent analysis. Illustrative examples have been selected from the texts of the British National Corpus. The paper provides the definition of an elucidative utterance-expressive, reveals the key role of the illocutionary predicate of human mental activity in the principal clause of these utterances-acts in their communicative-and-pragmatic structure formation, determines the communicative-and-pragmatic subtypes of expressively coloured elucidative utterances actualized in the expressive speech acts of elucidative type. The results of the research prove that the key illocutionary predicates of human mental activity are frequent in the elucidative utterances-expressives formation with the help of which the communicants take part in the situation of communicative interaction. The perspective of the research lies in the conducting of contrastive microanalysis of communicative-and-pragmatic structure and organization of elucidative utterance-expressive based on the material of different languages.

**Key words:** communicative-and-pragmatic organization, elucidative utterance-expressive, key illocutionary predicate, communicative-and-pragmatic subtype.

**Постановка проблеми.** Сучасна лінгвістична наука збагачується комунікативно-прагматичними дослідженнями мови, мовлення та комунікації. В низці наукових праць ставляться питання прагматичної інтерпретації висловлень різних типів у структурі мовленнєвих актів на матеріалі багатьох мов. Останні доробки засвідчують актуальність проведення докладного аналізу англійських висловлень-експресивів, що надасть можливість зрозуміти сутність природи експресивної прагматики комунікативно-прагматичних одиниць і проникнути у внутрішній світ комунікантів, які спілкуються з використанням живої природної мови.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Панівні тенденції комунікативно-прагматичних розвідок, проведених у різні періоди, підвищили інтерес прагмалінгвістів до питання таксономії мовленнєвих актів з виділенням їхнього різновиду експресиву. В основу типологізації мовленнєвих актів було покладено різні диференційні критерії: ілюкутивну силу висловлювань (Дж. Л. Остін [8, с. 150]), синтактико-семантичне оформлення мовленнєвих актів та їхню поведінку в дискурсі (Д. Вундерліх [12, с. 225]), характер прагматичного компонента (Г. Г. Почепцов [3, с. 271, 274-276]), мету ілюкутивного акту, вираження психологічного стану адресанта (Дж. Р. Серль [4, с. 172-177, 183-184]), інституціональність / неінституціональність, спонукальність / неспонукальність, психологічну виразність мовленнєвого акту / неспонукальність виразність мовленнєвого акту (В. В. Богданов [1, с. 25-27]), типи відношень комунікантів (К. Бах [9]), інтенційне значення перформатива і його ілюкутивну функцію (Н. І. Формановська [5, с. 264, 266]) тощо. На сьогодні основну увагу у таких розвідках акцентовано на виформуванні комунікативно-прагматичної системи різнотипних висловлень-експресивів (О. В. Швець [7,

с. 164-171]; П. С. Хаботнякова [6, с. 224-227] та ін.). Однак, у англійській комунікативно-прагматичній традиції питання тлумачення сутності з'ясувального висловлення експресивного типу та його комунікативно-прагматичної диференціації залишаються невирішеними.

**Метою** наукової статті є прагматичний аналіз організації англійських з'ясувальних висловлень-експресивів з ключовим предикатом розумової діяльності людини. Визначена мета зумовлює необхідність вирішення таких **завдань**: визначення сутності з'ясувального висловлення, актуалізованого в межах експресивного мовленнєвого акту; опис специфіки формування й реалізації досліджуваних висловлень-актів на комунікативно-прагматичному рівні та виділення їхніх комунікативно-прагматичних підтипів.

**Матеріали та методи дослідження.** Матеріал дослідження охоплює 12 696 англійських з'ясувальних висловлень-експресивів, виявлених у текстах Британського національного корпусу [10]. Дослідницькі завдання цієї статті розв'язуються шляхом використання сукупності таких **методів**: валентно-колігаційного, трансформаційного, компонентного, валентно-колокаційного та інтент-аналізу.

**Виклад основного матеріалу.** Експресивність як комунікативно-прагматичний вияв ілокутивної сили висловлень має у своєму розпорядженні цілу систему актомовленнєвих засобів своєї актуалізації. Експресивний мовленнєвий акт є беспосереднім засобом репрезентації експресивної функції комунікації. Опорними властивостями експресива вважають вираження позитивних або негативних емоцій мовця та здійснення мовцем відповідного емоційного комунікативного впливу на адресата [2, с. 34]. В основу пропонованого дослідження покладено типологію ілокутивних актів Дж. Р. Серля, яка містить такі їхні класи: репрезентативи, директиви, комісиви, експресиви та декларації [4, с. 170]. Результати аналізу англійських з'ясувальних висловлень-актів показали, що у дослідженні було виявлено всі ці класи. Експресиви ми витлумачуємо як певний тип мовленнєвих актів, ілокутивною ціллю яких є відобразити психічне ставлення мовця до наявного стану речей [4, с. 183].

Грунтовний аналіз і систематизація прагматичних параметрів з'ясувального висловлення-експресиву, граничного випадку з'ясувального мовленнєвого акту експресивного типу, дають підстави стверджувати, що з'ясовуваний опорний ілокутивний предикат головної частини цього висловлення є ключовим при визначенні комунікативно-прагматичного підтипу мовленнєвого акту. Тісні взаємозв'язки цього предиката з експресивним типом мовленнєвого акту чітко простежуються при їхній детальній прагматичній структуризації [11, с. 31]. Ядрові та периферійні семи з'ясовуваного опорного ілокутивного предиката беруть участь у комплектуванні її мікросмислового складу. Єдність мікросмислової структури та організаційний лад мікросмислів мотивують формування комунікативно-інтенційного смислу на комунікативно-прагматичному рівні його актуалізації. На основі всіх особливостей структури комунікативно-інтенційного смислу з'ясовуваного опорного ілокутивного предиката виявляємо експресивну скерованість з'ясувального висловлення. Це засвідчує комунікативно-прагматичний вияв емоційно-оцінювального типу інтенції адресанта, який закріплений у прагмемній структурі комунікативно-інтенційного смислу, вираженого на мовному рівні з'ясовуваним опорним ілокутивним предикатом. На підставі цього вияву та комунікативної ситуації, за якої він вербалізується у висловленні з'ясувального типу, останнє зараховують до комунікативно-прагматичного підтипу мовленнєвого акту – експресиву.

При розмежуванні підтипів з'ясувальних висловлень-експресивів враховуємо ключову роль опорного ілокутивного предиката головної частини цих висловлень-актів, у якій закладений комунікативно-прагматичний вияв емоційно-оцінювальної інтенції мовця.

Прагматичну експресивність з'ясувальних висловлень-актів типологізуємо на основі детального аналізу прагмемної структури 12 опорних ілокутивних предикатів, які позначають розумову діяльність людини: *accept, agree, believe, complain, confirm, deny, dispute, doubt, know, object, say i think*.

У статті подано приклади аналізу прагмемних структур найчастотнішого опорного ілокутивного предиката (прагмеми) *believe*, на основі якого ілюструється комунікативно-прагматична організація цілого з'ясувального висловлення-експресиву.

Висловлення з'ясувального типу з головною прагмемою *believe* заслуговують особливої уваги, оскільки їм властива багатогранність, специфічність за суб'єктивним чинником, розлогий обсяг семантичних різновидів та природність у вираженні думок комунікантів. З'ясувальне висловлення з узагальненою прагмемою *believe* наповнюється її смислом *to feel certain that something is true or that somebody is telling you the truth*, що характеризує прагматичну незалежність цих з'ясувальних висловлень від інших типів. Тріада своєрідних мікросмислів *FEELING, CERTAINTY* і *TRUTH*, вбудованих у структуру смислу пояснюваної прагмеми і поєднаних в один упорядкований семантичний ряд, формує комунікативно-інтенційний смисл *virtuti*, що є комунікативно-прагматичним виявом *емоційно-оцінювальної інтенції* адресанта. З урахуванням всіх прагматичних особливостей встановлюємо, що у цьому випадку найкраще передає цю інтенцію комунікативно-прагматичний підтип з'ясувальних мовленнєвих актів – *експресив*:

*Напр.: I believe that each individual is precious to God.*

*We believe that Jesus Christ did assume, or take on, our human nature in every part.*

*We believe that Christ has made possible the redemption of all humanity – of men and women equally.*

Інший тип з'ясувальних висловлень з базовою прагмемою *believe* утворюють висловлення зі смисловим навантаженням *used to say that you are surprised or annoyed at something*. Його мікросмисли *SAYING, SURPRISED* і *ANNOYED* перебувають у тісному взаємозв'язку та втілюються у комунікативно-інтенційний смисл, у якому закладений комунікативно-прагматичний вияв *задоволення чи невдоволення адресанта*. Очевидно, що у висловленнях з'ясувального типу посідає своє місце *емоційно-оцінювальна інтенція*, яка мотивує формування мовленнєвих актів - *експресивів*:

*Напр.: I don't believe that I am really going to have the chance to be in this movie.*

*I simply can't believe that responsible adults allowed a child to wander the streets.*

*I couldn't believe that a policeman could have said such a thing.*

Відмінними є з'ясувальні висловлення з ядровим *believe* зі смисловим наповненням *to have the opinion that something is right or true*. Диференційність виразно помітна у його розчленуванні на мікросмисли *OPINION, RIGHTNESS* і *TRUTH*.

Мікросмислові переплетення є причиною утворення комунікативно-інтенційного смислу, суть якого полягає у комунікативно-прагматичному вияві *твердого переконання в чомусь*. Беззаперечно, хоч і з іншим ступенем градації (підсилення), у цьому смислі закріплено *емоційно-оцінювальну інтенцію* мовця, що є основою для формування висловлень з'ясувального типу з ознакою *експресивності*:

*Напр.: I believe that the diversity of childcare provision in the UK is one of its strengths.*

*I believe that the two prime requisites for good control are careful organisation and clarity.*

*I believe that a newborn child has the right to be fed, warmed and cherished.*

У межах своєї структури з'ясувальні висловлення з опорою прагмемою *believe* можуть мати ще один смисловий відтінок. Мікросмисли *THOUGHT, TRUTH, POSSIBILITY* та *UNCERTAINTY* входять у смислове навантаження *to think that something is true or possible, although you are not completely certain*. Сукупність мікросмислового складу комунікативно-інтенційного смислу свідчить, що *адресант не має усталеної думки про що-небудь, погляду на щось*. За таких умов у з'ясувальних висловленнях матеріалізується комунікативно-прагматичний вияв *емоційно-оцінювальної інтенції* адресанта з найнижчим ступенем підсилення. Остання впливає на вибір і формування мовцем з'ясувальних висловлень *експресивного типу* у процесі комунікації:

*Напр.: I believe that the attached information on the sports and outdoor leisurewear company may be of interest to you.*

*We believe that they are more likely to provide vocational studies.*

*I believe that increasingly with modern communications, the interests of children reared in a rural environment may be as diverse as those from urban areas.*

Результати аналізу 12 опорних ілокутивних предикатів у структурі 12 696 з'ясувальних висловлень-експресивів дали підставу стверджувати, що *believe* (3 929 – 30,95%), *say* (2 284 – 17,99%), *think* (2 016 – 15,88%) і *know* (1 343 – 10,58%) як ядрові ілокутивні предикати досліджуваних висловлень-актів є більш частотні у порівнянні з предикатами *agree* (1 143 – 9%), *accept* (1 097 – 8,64%), *confirm* (349 – 2,75%), *deny* (242 – 1,91%), *complain* (178 – 1,4%), *doubt* (84 – 0,66%), *dispute* (20 – 0,16%) та *object* (10 – 0,08%), які є також основними при актуалізації експресивної прагматики у з'ясувальних висловленнях експресивного типу.

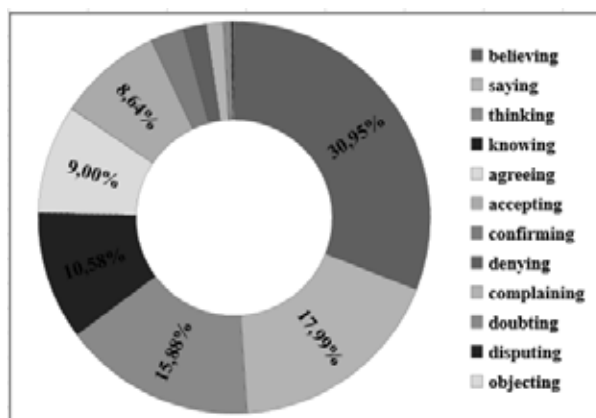


Рис. 1. Діаграма співвідношення з'ясувальних висловлень-експресивів з опорними предикатами розумової діяльності

У дослідженні чітко простежуються такі комунікативно-прагматичні вияви експресивних мовленнєвих актів в межах типів з'ясувальних висловлень, як-от: (*рішуче*) *заперечення (протестування), невпевненість, наявність такої самої думки, вагання, вважання, віра, думання, задоволення чи невдоволення, заперечення, згоджування, відсутність усталеної думки про що-небудь, погляду на щось, очікування, прийняття чогось, примирення з чимось, розуміння, промовляння, скарга, сподівання, ставлення під сумнів, сумнівання, схвалення, сумісність поглядів, тверде переконання в чомусь, уявлення, цілковите переконання у своїй правоті та істинності сказаного*.

**Висновки.** З'ясувальне висловлення-експресив є комунікативно-прагматичною одиницею мовленнєвої діяльності, яка спрямована на вираження з'ясувальної експресивності як комунікативно-прагматичного вияву інтенції з'ясування емоційно-оцінювального типу, втіленої у структурі англійського з'ясувального висловлення-акту експресивного типу. При побудові досліджуваного мовленнєвого висловлення-акту за основу беруть опорний ілокутивний предикат його головної частини, який позначає розумову діяльність людини. Своєю чергою він відкриває позиції для одного чи декількох ілокутивних предикатів підрядної частини цього типу висловлень-актів. Таким чином, ключовий ілокутивний предикат з'ясувального висловлення-експресиву є головним у виділенні комунікативно-прагматичних підтипів англійських з'ясувальних висловлень-експресивів.

**Перспективним** вважаємо подальше вивчення прагматичної організації з'ясувальних висловлень-актів експресивного типу на матеріалі різних мов, що дозволить розширити межі дослідження та поглибити знання про особливості формування цих висловлень-актів у носіїв різних мов.

#### Література:

1. Богданов В. В. Текст и текстовое общение: учеб. пособие. СПб.: Изд-во Санкт-Петербург. ун-та, 1993. 67 с.
2. Велівченко В. О. Комунікативне виявлення експресивності та експресива в сучасній англійській мові. *Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки*. Черкаси, 2014. № 27. С. 28–35.

3. Почепцов Г. Г., Иванова И. П., Бурлакова В. В. Предложение. *Теоретическая грамматика современного английского языка*. М.: Высшая школа, 1981. С. 164–286.
4. Серль Дж. Р. Классификация иллокутивных актов. *Новое в зарубежной лингвистике*. М.: Прогресс, 1986. Вып. 17. Теория речевых актов. С. 170–194.
5. Формановская Н. И. Речевое взаимодействие: коммуникация и прагматика. М.: Изд-во „ИКАР”, 2007. 480 с.
6. Хаботнякова П. С. Лінгвальна репрезентація біблійних образів-символів в англomовному містичному трилері: когнітивно-прагматичний аспект (на матеріалі творів Френка Перетті): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2019. 294 с.
7. Швець О. В. Типологія номінативних речень в англійській, французькій та українській мовах: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17. Київ, 2016. 221 с.
8. Austin J. L. *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press, 1962. 168 p.
9. Bach K. *Speech Acts and Pragmatics*. *Blackwell Guide to the Philosophy of Language*. Wiley-Blackwell, 2003. URL: <http://userwww.sfsu.edu/kbach/Spch.Prag.htm> (дата звернення: 20.08.2020).
10. British National Corpus – XML Edition: XAIRA version 1.23: Electronic resource. Published by OUCS on behalf of the BNC Consortium. (14 GB). Oxford, 2007. 2 DVD. Requirements: Windows 2000/XP/Vista: DVD-ROM.
11. Stasiv M. V. Micropragmatics of language code units (based on the analysis of elucidative speech acts selected from BNC). *Science and Education a New Dimension. Philology*. Budapest: Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe, 2015. Vol. III (11). Is. 56. P. 30 – 33.
12. Wunderlich D. *Studien zur Sprechakttheorie*. Frankfurt/M.: Suhrkamp, 1976. 417 s.